

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Zprávy a oznámení

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 55 (2010), No. 1, 66--83

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141939>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2010

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Zprávy oznámení

MILAN PRÁGER OSMDESÁTILETÝ

RNDr. Milan Práger, CSc., se narodil 21. dubna 1930 v Praze. Po gymnaziálních studiích v letech 1940–1948, přerušovaných v r. 1944 z rasových důvodů až do konce druhé světové války, se stal posluchačem matematiky na tehdejší Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity v Praze. Studia zakončil v r. 1952 státní závěrečnou zkouškou. V letech 1952–1954 působil na Strojní fakultě ČVUT v Praze jako asistent na katedře matematiky, poté se stal vědeckým aspirantem Ing. Dr. Ivo Babušky v Matematickém

ústavu tehdejší Československé akademie věd v Praze (1954–1957). Vědeckou hodnost CSc. získal v r. 1959 a zůstal pracovat v Matematickém ústavu jako vědecký pracovník, samostatný vědecký pracovník (1965) a vedoucí vědecký pracovník (1977). Od r. 1971 do r. 1992 zastával funkci vedoucího oddělení konstruktivních metod matematické analýzy. Do důchodu odešel v r. 1996, nadále však pracoval v MÚ na částečný pracovní úvazek až do r. 2005. O dění v Matematickém ústavu se však zajímá stále a dodnes se zúčastňuje práce semináře „Aktuální problémy numerické matematiky“.

Hlavním předmětem vědeckého zájmu dr. Prágera je teorie numerických metod pro řešení diferenciálních rovnic. Publikoval okolo 40 původních vědeckých prací a příspěvků na konferencích, je spoluautorem monografií „Numerické řešení diferenciálních rovnic (1964)“ a „Numerical processes in differential equations (1966)“, která vyšla i rusky (1969). Napsal také kapitolu do světově proslulé Rektorysovy příručky „Přehled užité

Zleva: Jindřich Nečas, František Katrnoška, Miroslav Zelenka, Jaroslav Fuka, Ilja Černý.
Vpředu: Milan Práger (foto z r. 1951).

matematiky“, která vyšla ve dvou anglických a řadě českých vydání, a přispěl podstatnou měrou k problematice numerického řešení problémů elektromagnetického pole v transformátorech. Zúčastnil se celé řady domácích i zahraničních vědeckých setkání a zahraničních studijních pobytů. Namátkou jmenuji řadu konferencí Equadiff, působení jako přednášející na postgraduálních kurzech na Univerzitě v Záhřebu, v Istituto per le Applicazioni del Calcolo v Římě, na Chalmers University of Technology v Göteborgu, na Royal Institute of Technology ve Stockholmu a na mnoha dalších místech v tehdejších Československu.

Kromě toho se vždy věnoval intenzivně i činnosti pedagogické a vědecko-organizační. Řadu let přednášel základy numerických metod na Matematicko-fyzikální fakultě Karlovy univerzity v Praze, je autorem skript na toto téma a spolupřekladačem obsáhlé příručky Ralstonovy „A first course of numerical analysis.“ Vedl mnoho diplomových prací a úspěšně vyškolil několik vědeckých aspirantů. Byl rovněž členem komise pro státní závěrečné zkoušky a rigorózní zkoušky na MFF UK Praha, členem komise pro obhajoby kandidátských a doktorských disertačních prací, členem Národní komise pro otázky výpočetní techniky a mnoha dalších. Byl též spoluorganizátorem více než deseti ročníků populární letní školy „Programy a algoritmy numerické matematiky“ konané tradičně na různých místech Jizerských hor.

Bylo by možno ještě dlouho vyjmenovávat, co všechno Milan Práger vykonal pro matematiku a pro Matematický ústav, rád bych se však zmínil i o tom, že jeho zájmy jdou daleko za matematiku. Zajímá se například intenzivně o historii, o hudbu, je velmi dobrý šachista, řadu let hrál v šachovém oddílu pražských vysokých škol. Především je to však charakterní člověk, na něhož je vždy a za každých okolností plně spolehnutí. Kdokoliv se na něj obrátí s jakýmkoliv problémem, ať už matematickým nebo obecně lidským, najde v něm vždy trpělivého a pozorného posluchače. K jeho životnímu jubileu mu přeji hlavně zdraví a ještě řadu spokojených let.

Emil Vitásek

K VÝZNAMNÉMU ŽIVOTNÍMU JUBILEU DOCENTKY ALENY ŠOLCOVÉ

Doc. RNDr. Alena Šolcová, Ph. D., se narodila 26. března 1950 v Praze. Důležitou část dětství strávila na Starém Městě. Její otec měl klasické vzdělání a odmalička pěstoval ve své dceři lásku k historii. Měl rád pražské památky, uměl vyprávět příběhy mnohých kamenů v ulicích Starého a Nového Města Pražského nebo Malé Strany či Hradčan. Proto se doc. Šolcová věnuje topografii exaktních věd a ráda a ochotně provádí zájemce po matematicko-fyzikálních pamětihodnostech Prahy. Alena Šolcová pochází ve čtvrté generaci z učitelské rodiny. Její matka vystudovala 3 vysoké školy, jako třetí MFF UK, vyučovala matematiku a fyziku na základních školách a gymnáziu. Doma připravovala s nadšením fyzikální pokusy a děti vedla k pozorování fyzikálních jevů – stojaté vlnění v pračce nebo páry nad hrncem. Dědeček z matčiny strany (který učil matematiku a hudbu) za první republiky založil několik českých škol v šumavském pohraničí (např. Kašperské Hory) a jeho otec byl řídícím české školy na Čachrově u Klatov více než 30 let. Alena Šolcová je matkou tří dětí: Jakuba, Marka a Magdaleny, mezi jejichž hlavní profesionální zájmy patří matematika, informatika a hudba.

V roce 1973 úspěšně absolvovala studium na Matematicko-fyzikální fakultě UK a o rok dříve na Filosofické fakultě UK v Praze. Státní zkoušku zde vykonala z filosofie a metodologie René Descarta. Jeho Rozpravu o metodě obdivovala už na střední škole, a protože nebyla v pražských knihovnách snadno dostupná, opsala si ji na stroji. V diplomové práci na MFF UK se věnovala otázkám pravdivosti a jistoty v díle d'Alembertově, Bolzanově a Hamiltonově. V jejím životě rozhodlo několik mezníků o dalším profesionálním vývoji. V roce 1968 se rozhodla vrátit se z Velké Británie, i když měla možnost studia v Oxfordu. Po ukončení studia na Univerzitě Karlově nemohla v Čechách pokračovat v dalším studiu matematické logiky, i když si to velice přála. Rodinná tradice ji přivedla za školní katedru. Titul RNDr. získala na MFF UK v oboru *teorie vyučování matematice* v r. 1983. Má široký přehled v řadě oborů, např. teorii čísel, logice, základech matematiky, numerických metodách, informatice a didaktice matematiky. Mnoho let se věnuje historii astronomie a matematiky. Matematika pro ni není řemeslem, ale řešení matematických problémů celoživotním zájmem, přitažlivou hrou i v době odpočinku.

Doc. Šolcová získala zkušenosti během bohaté pedagogické praxe. Do roku 1983 učila matematiku na prestižním pražském gymnáziu Nad Štolou. Poté působila 8 let na katedře matematiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy jako odborná asistentka. V letech 1994–2009 vyučovala matematiku a informatiku na Stavební fakultě ČVUT. V roce 2005 zde získala vědecký titul Ph. D. v oboru *Matematika ve stavebním inženýrství*. Vedla více než 10 diplomových prací. Habilitační přednášku *Praktické aplikace teorie čísel* absolvovala na Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT a v roce 2009 získala vědecko-pedagogický titul docent v oboru *Aplikovaná matematika*. Od roku 2009 působí na katedře teoretické informatiky Fakulty informačních technologií ČVUT, přednáší matematickou logiku a teoretickou informatiku.

V roce 1992 založila a od té doby pravidelně organizuje hojně navštěvovaný Seminář z Dějin Matematiky (SEDMA). Zde

se postupně začala probírat i témata astronomická a v poslední době také z historie výpočetní techniky a teoretické informatiky. Více než deset let vede přednášku *History of Technology* pro zahraniční studenty ČVUT. Pro svou práci užívá znalosti několika světových jazyků klasických i moderních.

V letech 1991–1993 pracovala A. Šolcová v Národním technickém muzeu v Praze, kde navrhla a realizovala několik interaktivních výstav zaměřených zejména na matematiku, např. *Experimentem k poznání I a II* (1992, 1993). V Moravském zemském muzeu v Brně spoluorganizovala interaktivní výstavu *Heureka* (1994), v Lanškrouně výstavu k výročí *Jana Marka Marci* (1995) a výstavu *Descartes–Komenský* (1996) v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě nazvanou „*Rozmlouvali jsme spolu čtyři hodiny*“. V navrhování interaktivních expozic má v naší republice naprostou prioritu, i když pro svou velice záslužnou činnost nenašla v Národním technickém muzeu vždy plné pochopení. Dnes se interaktivní vědecká centra bouřlivě rozvíjejí po celém světě. A. Šolcová tak v naší republice předvedla zcela ojedinělý přístup k netradičnímu vyučování matematice, který umožňuje dětem seznamovat se se základy matematiky v příjemném prostředí a hlavně bez stresu. Pro všechny generace pořádala cykly přednášek nazvané *Radost z matematiky*. Je také autorkou českého termínu *interaktivní vědecké centrum*. Dostala pozvání k návštěvě několika takových interaktivních center a k přednáškám v zahraničí (např. Paříž, Palais de la Decouverte, Roma, Viterbo, Trieste – Laboratorio dell'Imaginario). Pro své výstavy navrhla řadu originálních didaktických pomůcek. Zatímco v klasických muzeích jsou návštěvníci nabádáni, aby se nedotýkali vystavovaných exponátů, v interaktivních centrech jsou naopak vybízeni, aby se věnovali pokusům, aby si s pomůckami „pohráli“ a zabývali se řešením navržených úloh samostatně nebo společně děti s rodiči nebo se svými učiteli.

Doc. Šolcová dostává každoročně pozvání k proslovení přednášky nejen z domácích institucí, ale i ze zahraničí, např. z Harvard University v Cambridge (Massachusetts), Hong Kong Baptist University. Přednášela na konferencích v Mexico City, Pekingu, Paříži, Římě aj. Publikovala více než

Johannes Kepler: UBI MATERIA IBI GEOMETRIA

150 odborných prací a je autorkou, resp. spoluautorkou tří knižních publikací (Prometheus 2004, resp. CEFRES 2002, Academia 2009). V letošním roce připravila pro tisk knihu o fyzikovi Vladimíru Vandovi, průkopníkovi výpočetních metod a aplikací matematiky v přírodních vědách. Také pro časopis PMFA napsala a přeložila desítky článků. V letech 1990–1993 působila v redakční radě časopisu *Dějiny vědy a techniky*. Trpělivě se věnuje i televizním a rozhlasovým novinářům, kteří se na ni obracují s otázkami z historie matematiky a astronomie, připravuje pořady s BBC a Norddeutscher Rundfunk.

Výčet aktivit doc. Šolcové je rozsáhlý. Např. v roce 1999 se významně podílela na odhalení pamětní desky Albertu Einsteinovi na Staroměstském náměstí (viz PMFA 44 (1999), 258–261) a Johannu Radonovi, otci počítačové tomografie, na Masarykově náměstí v Děčíně v loňském roce. Je iniciátorkou vzniku Keplerova muzea (2009), jehož otevření v Praze bylo jejím dlouholetým snem. Již v roce 2001 inspirovala zhotovení fontány (viz obr.) na druhém nádvoří domu v Karlově ulici č. 4, kde kdysi Johannes Kepler bydlel. Úzce pak spolupracovala s Českou astronomickou společností na otevření muzea na tomto památném místě a vytvořila scénář Keplerovy expozice. Spoluorganizovala několik konferencí a seminářů s mezinárodní účastí. Postarala se opravu hrobů významných matematiků a fyziků na Olšanských hřbitovech. Velice obětavě pracuje také pro JČMF. Dlouhá léta působí jako

tajemnice pražské pobočky JČMF a je členkou výboru JČMF. Podstatně se zasloužila o zhotovení nové medaile JČMF. Od roku 2007 je předsedkyní Historické sekce České astronomické společnosti. Je také členkou Českého komitétu pro dějiny věd a techniky při AV ČR.

V posledním čase se věnuje studiu díla možného autora pražského orloje Jana Šindela, náročnému studiu historických pramenů, a vrátila se ke zdroji své inspirace z doby studia – Bernardu Bolzanovi, protože od vydání jeho díla o základech matematiky *Beiträge zu einer gegründeteren Darstellung der Mathematik*, Widtman Praha 1810 (*Příspěvky ke zdůvodněnějšímu výkladu matematiky*) uplynulo právě 200 let a v Praze se k oslavě tohoto výročí koná v dubnu 2010 mezinárodní symposium.

Za svoji dlouholetou prospěšnou činnost získala doc. Šolcová řadu ocenění, např. medaili J. A. Komenského (1992), medaili Jana Marka Marci (1995), čestné uznání JČMF (1999) a v roce 2006 byla jmenována zasloužilou členkou JČMF. Mezinárodní astronomická unie (IAU) pojmenovala v roce 2007 na její počest planetku č. 58 682 Alenašolcová. Letos IAU udělila A. Šolcové „Ocenění za mimořádný přínos ke zdaru Mezinárodního roku astronomie 2009“.

Do dalších let přejeme jubilantce pevné zdraví, hodně pracovních úspěchů a osobního štěstí.

Michal Křížek, Pavla Pavlíková

4. 11. 2009 ZEMŘEL ŠTEFAN SCHWABIK

Štefan Schwabik (nar. 15. 3. 1941) se stal pracovníkem Matematického ústavu AV ČR v r. 1964 bezprostředně poté, co absolvoval studium matematiky na Matematicko-fyzikální fakultě Karlovy univerzity. Ze začátečníka oddaného matematice vyrostl uznávaný odborník v matematické analýze, zejména v teorii integrálu, integrálních rovnic a zobecněných diferenciálních rovnic. Např. jsem přesvědčen, že monografie „Topics in Banach space integration“ (World Scientific, 2005), kterou napsal společně s čínskou matematickou Ye Guoju, bude ještě po desetiletích vyhledávaným zdrojem poučení. Ve světě se o něm dobře vědělo: uskutečnil několik dlouhodobých pobytů v zahraničí a stal se redaktorem časopisu *Real Analysis Exchange*. Soustavně se zabýval vývojem

matematického myšlení. Měl úzký vztah k Bernardu Bolzanovi, který se promítl do jeho životních postojů: zápas s blbostí a nepoctivostí ho hluboce štvál. Nalezl si čas, aby přednášel na letních školách pro učitele středních škol o historii matematiky a aby se zabýval vyučováním matematice na školách základních.

Překážek potkal dost. Disertaci k získání vědecké hodnosti CSc. obhájil v r. 1972, ale na udělení vědecké hodnosti CSc. si počkal do r. 1977. Zástupcem vedoucího redaktora *Časopisu pro pěstování matematiky* (od r. 1991 *Mathematica Bohemica*) byl jmenován v r. 1981, ale mnoho práce pro redakci vykonával řadu let předtím. Když v r. 1988 zemřel vedoucí redaktor František Zítek, byl vedoucím redaktorem jmenován Štefan Schwabik a tuto funkci vykonával do r. 2007. Disertaci k získání vědecké hodnosti DrSc. obhájil v r. 1991, habilitoval se v r. 1993 a profesorem byl jmenován v r. 2000.

Štefan Schwabik vykonal množství práce, která nikdy nekončí a bez níž by práce ve vědě nemohla běžet, jako je psaní posudků a účast v různých radách a komisích. Mnoho let pravidelně jezdil do Brna a do Opavy. Je obdivuhodné, jak to vše dokázal stihnout.

Štefan byl velmi bezprostřední, otevřený, přímý. Rád byl ve společnosti, rád se bavil, měl spoustu známých a dovidal se o mnoha věcech. Dovedl také mlčet a hlavně byl spolehlivý a věrný svým přátelům. Zachovejme mu vděčnou vzpomínku a připomeňme si, že nevíme dne ani hodiny.

Jaroslav Kurzweil

ZEMŘEL RICHARD KLÍMA

Začátkem listopadu minulého roku zemřel po dlouhé nemoci Ing. Richard Klíma, DrSc., vynikající a mezinárodně uznávaný odborník ve fyzice plazmatu.

Richard Klíma po gymnaziálních studiích absolvoval Elektrotechnickou fakultu ČVUT a nastoupil jako aspirant do Ústavu vakuové elektrotechniky Tesla – Hloubětín; zde začal pracovat v oddělení kruhových urychlovačů. Jeho zaměřením byla interakce nabitých částic s vysokofrekvenčním polem. Pracoval pod vedením Dr. Miloše Seidla a už ve své kandidátské práci projevovat nevšední nadání. Po převedení oddělení do Československé akademie věd jako Ústavu fyziky plazmatu (ÚFP) se začal zabývat o ohřev plazmatu vysokofrekvenčními (vf) poli a později o aplikaci tohoto ohřevu v plazmatických toroidálních systémech. Nejdříve to byl experiment INTERMEZZO a později tokamak CASTOR.

Richard Klíma byl teoretikem, ale kromě obou zmíněných experimentů v ÚFP měl významný podíl i na návrzích experimentů a na rozbořech výsledků některých zahraničních tokamaků. Právě zde získal mezinárodní prestiž nalezením možnosti generace toroidálního proudu tokamaku neinduktivní cestou – absorpcí dolně hybridní vlny v plazmatu tokamaku. Ukázal, že díky asymetrii absorpce této vlny vzniká i asymetrie tvaru rozdělovací funkce elektronů a odtud možnost generace proudu. Položil tak, společně s N. J. Fischem (USA), základní kameny studií, týkajících se neinduktivní generace tohoto typu elektrického proudu v toroidálních systémech typu tokamak. Uvedme, že již v r. 1980 bylo na supravodivém tokamaku T-7 v Ústavu atomové energie v Moskvě, za pomoci anténního systému vyrobeného v ÚFP v Praze podle jeho návrhu, dosaženo tehdy rekordní hodnoty 200 kA neinduktivně vf vlnou generovaného proudu. Jak je dnes zřejmé z právě zahájené stavby mezinárodního tokamaku ITER (International Thermonuclear Experimental Reactor) v termojaderném výzkumném středisku Cadarache v jižní Francii, zřejmě právě tokamaky budou prvním pozemským reaktorem, umožňujícím získat téměř nevyčerpatelný a ekologicky šetrný zdroj termojaderné energie. Protože dosavadní způsob generace elektrického

proudu tekoucího plazmatem tokamaků indukci transformátorem (což je impulsní proces) představuje z technického hlediska trvalého provozu reaktoru principiální problém, přínos Richarda Klímy k teorii neinduktivní generace proudu vlnou tím více vystupuje do popředí. Z jeho dalších teoretických prací lze jmenovat především studium nelineárních efektů interakce intenzivních vln s plazmatem, zejména ponderomotivní jevy, a některé jevy v termonukleárních reaktorech, založených na systému tokamaku.

Měl intenzivní vliv na mladší začínající vědecké pracovníky, kteří pod ním pracovali ve vědecké aspirantuře nebo jako diplomanti či doktorandi a lze říci, že se kolem něho vytvořila kvalitní Pražská škola teorie plazmatu. Měl až vášnivě rád vědu. Byl pověstný svým exaktním přístupem k teoretickým problémům, v plazmatu se vyskytující a byl uznávaným arbitrem při důležitých poradách, týkajících se teorie i experimentu v tokamacích i celkového zaměření ústavu.

Definitivní odchod člověka vyvolává vždy u jeho blízkých i přátel ty nejzákladnější otázky, na které lidstvo hledá odpověď od nepaměti. Ať je odpověď jakákoliv, měla by být méně bolestná, jestliže odešel člověk, který za sebou nechal opus bonum – dobré dílo. Tak, jako odešel Richard Klíma.

Ladislav Krlín

ZDENĚK CEPLECHA (27. 1. 1929 – 4. 12. 2009)

Tento nekrolog byl určen původně pro posluchače semináře Astronomického ústavu na MFF UK. Proto se v určitých bodech obracím právě k nastupující mladé generaci.

Vážení posluchači (čtenáři),

nejprve se musím zmínit o tom, proč o Dr. Zdeňku Ceplechovi vůbec píši. Zdeněk (budu o něm převážně psát jako o Zdeňkovi, protože by mi nějak připadalo divné o něm mluvit neosobně) byl velký člověk po všech stránkách. O takových osobnostech by se mělo mluvit zvláště před nastupující generací, protože nikdy, a v dnešní době to platí dvojnásob, není dostatek takových lidí, kteří bezzbytku ve všech ohledech mohou sloužit jako vzor. Vzorek pro mladé konkrétně například tím, jak je

celoživotně možné skloubit špičkovou vědu s hlubokým lidstvem. Vlastně celé moje vzpomínání by mělo vyústit v to, abyste si Vy, kteří jste Zdeňka Ceplecha neznali osobně, uvědomili, jaký skvělý člověk to byl a jak významnou stopu a inspirativní odkaz nám zanechal.

Dále bych rád vysvětlil, proč o Zdeňkovi píšu zrovna já. Je to proto, že díky šťastné shodě okolností, za niž jsem osudu nesmírně vděčný, jsem měl tu čest být Zdeňkovým nejprve obdivovatelem (to mě ještě neznal) a vydrželo mi to až doteď, potom učněm (to mi vlastně také vydrželo až doteď) a nakonec dlouhou dobu velmi blízkým kolegou. Měl jsem velké štěstí, že jsem aktivně se Zdeňkem pracoval více než 27 let, tj. po celou svoji profesní dráhu, a Zdeňkovu přesně druhou polovinu. Kromě toho snad trochu neskromně mohu říct, že náš pracovní vztah přerostl ve skutečné osobní přátelství. Proto je pro mne velmi obtížné o Zdeňkovi psát už jen v minulém čase a navíc bez patřičného časového odstupu. Dlouho jsem přemýšlel, jak takový nekrolog pojmut a jak bych vlastně měl Zdeňka představit. Upřímně se musím přiznat, že mě nakonec nenapadlo nic jiného, než jen napsat, kromě základních životopisných faktů, několik osobních postřehů tak, jak jsem Zdeňka znal a ze svého pohledu zblízka vnímal já.

Základní životopisná fakta

RNDr. Zdeněk Ceplecha, DrSc., se narodil 27. ledna 1929 v Praze a po absolvování základního a středního vzdělání vystudoval astronomii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Svá vysokoškolská studia úspěšně ukončil v roce 1952, avšak již v jejich průběhu začal pracovat od srpna 1951 jako asistent Ústředního ústavu astronomického v Ondřejově, později Astronomického ústavu ČSAV a nyní Astronomického ústavu AV ČR. Od samého začátku pracoval v Oddělení meziplanetární hmoty, které též dlouhou dobu vedl a ve kterém působil úctyhodných 58 let až do své smrti 4. prosince loňského roku. V dubnu roku 1956 obhájil kandidátskou a v prosinci roku 1967 doktorskou disertační práci, obě z oboru výzkumu meteorů, který se stal jeho celoživotním vědeckým zájmem a ve kterém dosáhl světové proslulosti.

Zdeněk se zabýval především výzkumem interakce nejmenších těles meziplanetární hmoty – meteoroidů – s atmosférou Země a vším, co takový průlet meziplanetárního tělesa zemskou atmosférou provází. Postupně se jeho zájem soustředil na velmi jasné teorie – bolidy. V tomto oboru meteoritiky, který vlastně založil a značně rozvinul, se nejvíce projevila jeho všestrannost, protože vynikal jak v experimentální, tak i interpretační a teoretické činnosti. Jeho osoba je neodmyslitelně spjata se světovým primátem české astronomie – s pádem tzv. Příbramských meteoritů 7. dubna 1959. Podílel se zásadní měrou jak na navržení a provozování tehdy dvojstaničního fotografického sledování meteorů, tak především na brilantním zpracování celého tohoto unikátního případu. Čtyři nalezené meteority v předpovězené pádové oblasti se staly světovým unikátem. Poprvé v historii se totiž podařilo přesně určit dráhový původ nějakého meteoritu a ukázat přímou souvislost mezi asteroidy a meteority, které dopadají na Zemi. V té době to byl navíc jediný známý mimozemský materiál, o kterém jsme věděli, odkud pochází.

Zdeněk dokonale využil tohoto historického úspěchu a začal budovat mnohem účinnější systém na sledování přeletů jasných me-

teorů – první bolidovou síť na světě. Jeho zásluhou vznikla mnohostaniční bolidová síť, která dnes pokrývá plochu kolem 1 milionu čtverečních kilometrů v několika státech střední Evropy a je nejdéle fungující takovou sítí na světě. První celooblohové kamery byly rozmístěny nejprve na území bývalého Československa, ale postupně se jejich síť rozšířila i do dalších zemí jako Německo, Rakousko či Holandsko, a tím vznikla tzv. Evropská bolidová síť. Tu Zdeněk řídil celých 30 let, než mi toto pomyslné veslo začátkem devadesátých let předal. Svou činností navíc inspiroval vznik podobných sítí ve Spojených státech a v Kanadě. Evropská bolidová síť poskytla první spolehlivá data o vlastnostech, různorodosti a dráhovém původu meziplanetárních těles o rozměrech od několika centimetrů až do několika metrů. Kromě toho se poprvé podařilo na základě objektivních dat aspoň v hrubých rysech určit množství hmoty, která v oblasti takto velkých těles na Zemi z meziplanetárního prostoru za rok přitéká.

Jak už jsem se zmínil, díky Zdeňkově všestrannosti nezůstalo jen u organizování vlastního experimentu. Postupně vyvinul unikátní software pro zpracování fotografických záznamů z celooblohových bolidových kamer, který se s určitými úpravami používá pro meteorické výpočty dodnes. V posledním desetiletí se ve větší míře začal zabývat teorií průletu bolidů atmosférou a dokázal, že velmi podstatným, ne-li hlavním procesem způsobujícím úbytek hmoty meteoroidu, je jeho fragmentace a nikoli postupná ablace, jak se do té doby všeobecně přijímalo. Díky jeho novým fragmentačním modelům se Zdeňkovi ve spolupráci s americkým kolegou Dr. ReVellem podařilo objasnit dlouholetý rozpor v meteorické astronomii, který spočíval v systematickém rozdílu mezi hmotou určenou ze svícení meteoru a hmotou určenou z jeho brzdění v atmosféře. Nejnověji se významnou měrou podílel na vytvoření nové teorie svícení meteorů. Příznačné je, že jeho poslední velká práce, kterou jsme publikovali společně v roce 2008, byla právě věnována nedokonalostem v současném popisu meteorického jevu a nutnosti hledat zcela nové pohledy na vysvětlení takové zdánlivě vyřešené a prosté věci, jako proč meteorů vlastně svítí.

Kromě dlouholetého vedení oddělení MPH na AsÚ v Ondřejově zastával také řadu funkcí v mezinárodních astronomických institucích. Od roku 1961 byl v organizačním výboru komise 22 „Meteory a meteority“ Mezinárodní astronomické unie (IAU). O tři roky později, v roce 1964 na valném zasedání IAU v Hamburku, se stal jejím vicepresidentem a v roce 1967 na 13. valném zasedání IAU konaném v Praze byl zvolen na tři roky presidentem této komise.

Za svou mimořádnou vědeckou aktivitu obdržel i několik významných ocenění, z nichž rozhodně za zmínku stojí prestižní cena George P. Merrilla udělená americkou Národní Akademií věd v roce 1984. V roce 1994 se stal zakládajícím členem Učené společnosti ČR. V roce 2004 obdržel Nušlovu cenu České astronomické společnosti a v roce 2006 od Nadace Bohuslava Jana Horáčka Českému ráji prestižní cenu Praemium Bohemiae. V roce 2009 mu předseda Akademie věd ČR udělil nejvyšší akademické ocenění, Medaili De scientia et humanitate optime meritis. Tuto medaili, stejně jako další velmi významné ocenění jeho mimořádných vědeckých a lidských kvalit – státní vyznamenání Medaili Za zásluhu, kterou mu udělil prezident republiky Václav Klaus 28. října 2009, si už pro nemoc bohužel nemohl osobně převzít. Státní vyznamenání bylo předáno Zdeňkově manželce Haně a synovi Milanovi na Pražském hradě 18. prosince 2009 a Akademická prémie byla Zdeňkovi předána in memoriam předsedou AV ČR 29. ledna 2010. Do výčtu Zdeňkových ocenění patří i to, že planetka č. 2198 je po něm pojmenována Ceplecha.

Je těžké shrnout v krátkosti vše, co Zdeněk pro českou vědu vykonal a co například publikoval ve více než 220 původních vědeckých pracích, které jsou stále velmi často citovány a mnohé z nich patří do klasiky světové meteorické astronomie. Zdeňkovým odchodem přišla česká astronomie jak o vynikajícího odborníka, tak o skvělého člověka, který meteorům zasvětil celý svůj život.

V druhé části nekrologu bych rád přidal několik svých osobních vzpomínek, jak jsem poznal a viděl Zdeňka osobně já a čeho jsem si na něm nejvíce cenil.

Začalo to v 70. letech minulého století a byla to známost pouze jednostranná. Jako amatérský pozorovatel meteorů jsem vnímal

Zdeňka jako někoho, kdo seděl na piedestalu meteorické vědy a astronomie obecně tak vysoko, že jsem k němu vzhlížel téměř jako k bohu. Musím se přiznat, že i když jsem se k němu dostal, jak dále uvedu, tak blízko, jak to šlo, v mých očích zůstal a je stále stejně vysoko.

Po absolvování Matfyzu jsem v roce 1982 zkusil štěstí a přihlásil se k němu na konkurz na (shodou okolností) právě uvolněné místo. Nestudoval jsem přímo astronomii. Za mých studií existovala ještě tzv. směrná čísla, tj. kolik např. naše republika smí mít nových astronomů, a to směrné číslo bylo 1 astronom na celé Československo za rok. Proto v některých letech obor astronomie ani nebyl otevřen. Tak se stalo, že jsem místo astronomie vystudoval fyziku pevných látek. Zpočátku to se získáním místa vůbec nevypadalo dobře, zájemců bylo hodně. Když už jsem ztrácel naději, přišla zpráva, která mi změnila život. Nikdy nezapomenu na 2. červenec 1982, kdy nám doma zazvonil telefon, vzala ho matka a v něm se ozvalo: „Tady Ceplecha jméno mé, vyřídte synovi, že jsem ho přijal a může nastoupit v Ondřejově od 1. srpna. A až se předtím ještě zastaví vyřídít formality“. Vzpomínám si, že to byl jeden z nejšťastnějších dnů mého života, den, kdy se mi splnil sen být astronomem, navíc v oboru, který jsem měl ze všeho nejradši. A tím se oklikou dostávám k jedné z typických Zdeňkových vlastností, kterou jsem velmi záhy poznal. Když jsem do Ondřejova nastoupil, velmi mě překvapilo, že mě Zdeněk okamžitě bral jako partnera, a trvalo to bez výjimky až do poslední naší společné chvíle. První, co jsem na Zdeňkovi tedy poznal a obdivoval, byla jeho vstřícnost a především velkorysost. Nikdy se nad nikoho nepovyšoval, byť by k tomu měl často hodně možností.

Nejvíce ze všeho mi na něm imponovala jeho vysoká profesionalita podložená přírozenou inteligencí a hlubokými znalostmi. K tomu neodmyslitelně patřila čirá opravdovost v tom, co dělal, a obrovské zaujetí, s jakým to dělal. Byl maximálně poctivý ve všem, co publikoval nebo o čem přednášel. Absolutně neexistovalo, že by něco ošidil. Měl jsem hodně příležitostí například následně pomocí novějších metod a hlavně neporovnatelně lepšími a jednoduššími výpočetními prostředky znovu dělat na

věcech a problémech, které Zdeněk dávno předtím podstatně pracněji a jednoduššími prostředky zpracoval a publikoval. Za celou dobu jsem nenarazil na jedinou chybu či nepřesnost. K tomu všemu měl obrovský cit pro práci s daty a jejich interpretaci. Tohle myslím byly podstatné vlastnosti, díky kterým se stal opravdu špičkovým vědcem světového formátu.

Další skvělá Zdeňkova vlastnost spočívala v tom, že i v pokročilém věku byl schopen přijímat nové věci a pracovat i s vlastními výsledky velice nedogmaticky. Vezmu-li to do důsledku, byl v pravém slova smyslu celý život průkopníkem. Dobře se to dá například ilustrovat tím, jak obdivuhodně zvládal až do poslední doby překotný vývoj ve výpočetní technice. Vzpomínám si, kterak vyprávěl (to by samo vydalo na dlouhé povídání), jak začínal a virtuózně kdysi zvládal mechanické kalkulátory, a pak jako jeden z prvních u nás začal počítat na velkých sálových počítačích nejdříve v zahraničí a pak samozřejmě i doma. A poté bez jakýchkoliv problémů už v pokročilejším věku přešel na stolní počítače a do poslední chvíle aktivně používal doma vlastní notebook.

Snad posledním postřehem, který bych chtěl zmínit a zdůraznit, byly jeho pedagogické schopnosti. Zdeněk aktivně, kromě výjimečných příležitostí, nepřednášel na žádné vysoké škole, a přesto byl výborný pedagog, aspoň jak mohu posoudit z vlastní zkušenosti. Nepamatuji se, že by mi někdy řekl: tohle si nastuduj, tohle musíš dělat takovým a tamto zase onakým způsobem. Zdeněk byl dokonalý pedagog právě tím, že učil zcela přirozeně vlastním příkladem. Právě díky vlastnostem, o kterých jsem se před chvílí zmínil, byla radost s ním spolupracovat a neustále se od něj učit. Jedna z věcí, za kterou jsem mu nesmírně vděčný, je, jak mě nenásilně a především pomocí vlastního příkladu zasvětil do oboru, ve kterém dosáhl světové proslulosti, který měl tak rád a jenž je i díky němu mou životní láskou a náplní. Snad ani on nelitoval, že se tehdy onoho 2. července 1982 rozhodl z více zájemců právě pro mne. Upřímně bych každému zapálenému začínajícímu vědci přál, aby měl vedle sebe takového životního pedagoga a člověka, jako byl Zdeněk Ceplecha.

Když si na Zdeňka vzpomenu, nejvíce lituji toho, že už prostě nebude možné se s ním ať už poradit, či jen podělit o to, co pěkného a nového se nám podařilo. Že už zkrátka nikdy nepříjde k nám do kanceláře a nezeptá se „hoši, tak co je nového?“ Úžasné bylo, že jemu nebylo třeba složitě něco vysvětlovat – stačilo naznačit a Zdeněk se okamžitě chytil. Jemu to až do konce páliho skvěle a navíc velmi rychle. Bylo úžasné s takovým člověkem pracovat a formovat se a jediné, co bych chtěl v samém závěru svého krátkého vzpomínání na něho říct, je: *Zdeňku, děkuji za vše! Jo a občas nám sem hod' z nebe nějaký ten šutr a nejlépe takový, aby nám to trochu zamotalo hlavu.* Dovedu si představit, jak se pak naši bezradnosti tam nahoře usmívá a říká si: *Jo hoši, kdybyste věděli ...*

Pavel Spurný

SPOMIENKA NA RNDr. IVANA SAXLA, DrSc.

RNDr. Ivan Saxl, DrSc., sa narodil v roku 1936 v Pardubiciach. Po ukončení štúdia jadrovej fyziky na Matematicko-fyzikálnej fakulte UK v Prahe v roku 1959 nastúpil ako asistent na katedre fyziky Fakulty elektrotechnického inžinierstva ČVUT v Prahe. Od roku 1962 pracoval v oddelení fyzikálnej metalurgie Ústavu jadrového výskumu ČSAV v Řeži, z ktorého prešiel v roku 1973 do Ústavu fyzikálnej metalurgie (viedol skupinu zaoberajúcu sa vysokoteplotnou deformáciou kovových materiálov), neskôr v roku 1984 do Ústavu geofyziky a od roku 1990 pôsobil v Matematickom ústave Akadémie vied Českej republiky, kde som mala šťastie byť určitý čas jeho spolupracovníčkou a doktorandkou. Od roku 2002 externe pracoval aj na Katedre pravdepodobnosti a matematickej štatistiky a Katedre didaktiky matematiky Matematicko-fyzikálnej fakulty UK.

Za prácu *Interakce dislokací s dvojčaty* získal doktor Saxl v roku 1974 titul CSc. V čase, keď pracoval v ÚFM ČSAV, sa začal venovať problematike geometrického opisu štruktúry materiálov s využitím štatistických metód a automatickej obrazovej analýzy. Výsledky dosiahnuté v tejto oblasti v rokoch 1975–1982 tvorili obsah jeho kandidátskej dizertačnej práce (*Stereologie vysokoteplotných degradačných procesů v kovových materiáloch*),

ktorý obhájil v roku 1984, a v ktorej pracoval aj naďalej. Vďaka tomu bol významným odborníkom v obore štatistických metód vo fyzike materiálov (napr. kryštalografia dislokácií v kovoch, vysokoteplotné deformácie kovov).

Rozsah špecializácie doktora Saxla bol veľmi široký. Počas posledných desaťročí intenzívne spolupracoval s Ústavom fyziky materiálov AV ČR v Brne, s Ústavom materiálového výskumu SAV v Košiciach a s Fyzikálno-technickým ústavom Ruskej akadémie vied v Petrohrade. Spolu s doc. P. Ponížilom (Univerzita T. Bati v Zlíne) vytvoril jedinečnú databázu počítačovo simulovaných priestorových teselácií a ich rezov (<http://fyzika.ft.utb.cz/voronoi/>). V posledných rokoch sa okrem stereológie, integrálnej a štatistickej geometrie, výskumu v metalografii a fraktografii a prednášania teórie pravdepodobnosti a štatistiky venoval intenzívne aj histórii matematiky (napr. I. Newton, A. de Moivre, grafické zobrazovanie štatistických dát, mertonští počtári či Thomas Hobbes). Bol členom viacerých organizácií (napr. Česká kybernetická spoločnosť alebo ISS – International Society for Stereology), komisií a redakčných rád, vedúcim a oponentom mnohých študentských prác či recenzentom článkov do rôznych časopisov.

RNDr. Ivan Saxl, DrSc., zomrel po dlhej a ťažkej chorobe 23. decembra 2009 vo veku 73 rokov. Za jeho ochotu vždy pomôcť, jeho originálne vysvetľovanie, náročnosť v práci na seba i iných, prekvapujúci široký prehľad nielen v matematike ale i v histórii a umení sa mnohým zapísal nielen do života ale i do

srdca. Asi každý, kto ho poznal, si ho bude pamätať ako vášnivého fajčiara a gurmána, ale i príjemného a vtipného diskutéra, ktorý s chorobou bojoval optimizmom a prácou.

Lucia Csachová

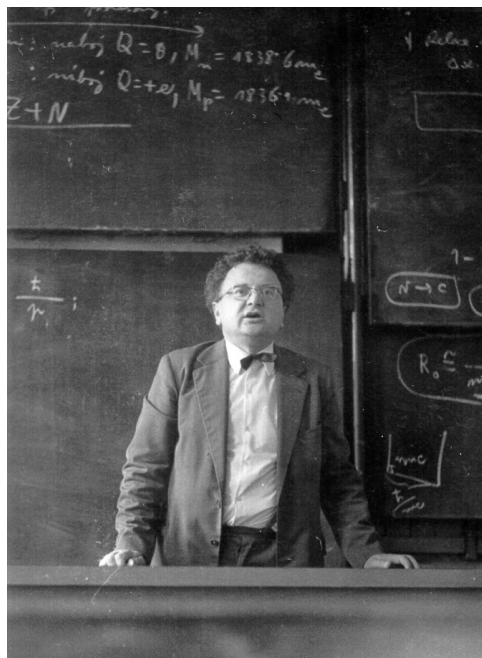
VZPOMÍNKA NA PROF. JOZEFA KVASNICU

Sál pomalu utichá, publikum se v napjatém očekávání dívá ke dveřím, jimiž přesně načas vletá motýlek (upevněný k vcelku robustní tělesné schránce). Úklona a koncert začíná – fuga pro křídla a lidský hlas, či spíše lidský intelekt. Noty nepovšimnutý odpočívají na stole, umělec hraje své Variace na dílo velikánů fyziky z paměti. Na tabuli jako zázrakem vyskakují dlouhé formule, hlas pulzuje mezi pianem a fortissimem, okouzlené studenty strhává krása skrytá ve vzorcích . . .

V březnu roku 2010 by se dožil osmdesátí let jeden z významných pedagogů Univerzity Karlovy profesor RNDr. Jozef Kvasnica, DrSc. Jozef Kvasnica se narodil 17. 3. 1930 v Tunežicích na Slovensku. Po ukončení klasického gymnázia v Trenčíně vystudoval přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a absolvoval aspiranturu u vynikajícího teoretického fyzika Lva Davidoviče Landaua v Moskvě. Po návratu do Československa pracoval nejprve na Fakultě technické a jaderné fyziky ČVUT, později okolo roku 1965 přešel na Katedru teoretické fyziky Matematicko-fyzikální fakulty a této fakultě zůstal věrný až do své předčasné smrti 23. 11. 1992. Když byla katedra teoretické fyziky na příkaz z „vyšších“ míst zlikvidována, vytvořil katedru matematické fyziky a po řadu let ji vedl. Kromě vedoucího katedry byl prof. Kvasnica též proděkanem a pracoval v mnoha dalších funkcích. Mimo jiné byl dlouhá léta šéfredaktorem anglického vydání „Československého časopisu pro fyziku“.

Za své osobní poslání považoval prof. Kvasnica práci pedagogickou. Přednášel rád a přednášel skvěle. Měl dar věci dobře vysvětlit a studenty nadchnout. Na přednášky byl vždy perfektně připraven, přednášel a psal dlouhé vzorce z paměti. Přednášel širokou paletu fyzikálních oborů od jaderné fyziky a termodynamiky přes kvantovou mechaniku až po kvantovou teorii pole a matematický

aparát fyziky. Řadu svých přednášek dopracoval do knižního vydání. Tak například v roce 1965 vyšla jeho Termodynamika, kniha dnes beznadějně vyprodaná. V roce 1983 vyšla jeho Statistická fyzika a v roce 1985 Teorie elektromagnetického pole. Dále se spolupracovníky napsal v roce 1988 Mechaniku. Kromě toho je autorem několika populárně vědeckých knih. Neúplný seznam knih a skript, jichž je prof. Kvasnica autorem, uvádíme na závěr.

Nezanedbával ani vědeckou práci. V době, kdy se nesledovaly impaktní faktory a kdy nebyl tlak na publikování časopiseckých prací, napsal přes dvacet prací do Czechoslovak Journal of Physics i do jiných časopisů. Seznam jeho některých časopiseckých prací je níže. Věnoval se různým problémům od šíření elektromagnetických vln v nehomogenních prostředích, řešení kinetických rovnic, brzděnému záření v plazmatu, termodynamice, až po teorii difúze, kde objevil tak zvanou obrácenou difúzi, kdy dochází k transportu částic z místa s nižší koncentrací do míst s vyšší koncentrací. Jak již ale bylo řečeno, cítil se prof. J. Kvasnica především vysokoškolským pedagogem. Prof. Kvasnica

byl soliterním badatelem, pod naprostou většinou prací je podepsán jako jediný autor. O své práci informoval vždy až tehdy, když byla publikace přivedena k dokonalosti a vytištěna.

Profesor Kvasnica žil v nelehké době, která neumožňovala svobodný rozvoj výrazné osobnosti a nutila často do řady různých nelehkých kompromisů. I tyto výzvy zvládl prof. Kvasnica s čistým štítem. Umožnil řadě lidí studovat a vědecky pracovat, včetně autorů těchto řádků, eliminováním tlaků, které byly na tyto osoby vyvíjeny. Vždy se choval čestně a odpovědně, jak ve své vědecké a pedagogické práci, tak i v běžném životě. Stále na něj vzpomínáme.

Motýlek vystoupil na nebe a usadil se na planetce s katalogovým číslem 4190, které její objevitel L. Brožek dal jméno Kvasnica. Občas trochu narušuje harmonii sfér, když pozdrží kolegyni planetku historkou o asteroidu 2142 (Landau), 13093 (Wolfgangpauli) či 13149 (Heisenberg), především však inspirovuje další generace učitelů v souladu se svým oblíbeným citátem: „Verba movent, exempla trahunt!“

Jiří Horáček a Jiří Langer

Knihy a učebnice prof. Kvasnici

1. Jozef Kvasnica: *Úvod do teorie atomového jádra I.* SNTL 1961, Skriptum FTJF ČVUT.
2. Jozef Kvasnica a František Janouch: *Úvod do teorie atomového jádra II.* SNTL 1963, Skriptum FTJF ČVUT.
3. Jozef Kvasnica: *Termodynamika a statistická fyzika I.* 1961.
4. Jozef Kvasnica: *Termodynamika a statistická fyzika II.* 1963.
5. Jozef Kvasnica: *Termodynamika.* SNTL, Praha 1965.
6. Jozef Kvasnica: *Statistická fyzika.* Academia, Praha 1983, 1998.
7. Jozef Kvasnica: *Teorie elektromagnetického pole.* Academia, Praha 1985.
8. Jozef Kvasnica: *Kvantová fyzika.* Ústí n.L., Pedagogická Fakulta 1985.
9. Jozef Kvasnica: *Priekopníci modernej fyziky.* Bratislava, Smena, 1987.
10. Jozef Kvasnica, Antonín Havránek, Pavel Lukáč a Boris Sprušil: *Mechanika.* Academia, Praha 1988.
11. Jozef Kvasnica: *Matematický aparát fyziky.* Academia, Praha 1989, 1997.

Vědecké publikace prof. Kvasnici v recenzovaných časopisech

1. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B10 (1960) 81, *Замечание к электродинамике Боппа и Подолского.*
2. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B10 (1960) 14, *Radiation losses in completely ionized plasma.*
3. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B10 (1960) 261, *Losses through Bremsstrahlung in relativistic and ultra-relativistic region of electron temperatures of plasma.*
4. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B10 (1960) 625, *A possible estimate of the elementary length in electromagnetic interactions.*
5. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B10 (1960) 883, *A remark on the third law of thermodynamics.*
6. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B14 (1964) 142, *Lectures in theoretical physics (new books – recenze).*
7. J. Kvasnica: Čs. čas. fyz. A17 (1967) 538, *Laszlo Tisza: Generalized thermodynamics (recenze).*
8. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B17 (1967) 598, *W. Heisenberg: Introduction to the unified theory of elementary particles (recenze).*
9. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B18 (1967) 960, *Professor W. Heisenberg in Prague.*
10. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. 19 (1969) 1533, *Photon Bremsstrahlung from an extreme relativistic hydrogen plasma.*
11. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B23 (1973) 888, *Bremsstrahlung of debye plasma.*
12. J. Kvasnica and J. Horáček: Czech. J. Phys. B25(1975) 325, *Bremsstrahlung of hot quantum plasma.*
13. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B26 (1976) 646, *Electron-ion Bremsstrahlung of a non-equilibrium plasma.*
14. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B26 (1976) 785, *Bremsstrahlung of degenerate plasma.*
15. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B26 (1976) 1355, *Electron-electron Bremsstrahlung in a non-equilibrium plasma.*
16. J. Kvasnica: Čs. čas. fyz. A26 (1976) 421, *Zemřel Werner Karl Heisenberg.*
17. J. Kvasnica: Čs. čas. fyz. A29 (1979) 212, *Nerelativistické dílo Alberta Einsteina.*
18. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B31 (1981) 1238, *Solution of a class of Kinetic equations.*
19. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B32 (1982) 19, *Diffusion in multicomponent systems.*
20. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B35 (1985) 490, *The inverse problem for diffusion equations.*
21. J. Kvasnica: Czech. J. Phys. B35 (1985) 1205, *Exact solutions for electromagnetic waves in inhomogeneous media.*
22. J. Kvasnica: Phys. Stat. Sol. B151 (1989) 39, *Possible anomalies in multicomponent diffusion.*
23. J. Kvasnica: Coll. Czech. Chem. Comm. 54 (1989) 892, *Oscillations of concentrations in multicomponent diffusion.*
24. J. Kvasnica: Coll. Czech. Chem. Comm. 56 (1991) 1580, *Periodic structures generated by multicomponent diffusion of reactive components.*

ZPRÁVA O SEMINÁŘI MATEMATIKA NA VYSOKÝCH ŠKOLÁCH, HERBERTOV 2009

Pražská pobočka JČMF ve spolupráci s Ústavem hydrogeologie, inženýrské geologie a užití geofyziky Přírodovědecké fakulty University Karlovy v Praze a Oddělením evolučních rovnic Matematického ústavu Akademie věd ČR uspořádala ve dnech 31. srpna až 2. září 2009 ve výukovém středisku strojní fakulty ČVUT Herbertov u Vyššího Brodu v pořadí již osmý seminář Matematika na vysokých školách.

Byl věnován převážně problematice mechaniky tekutin. Semináře se zúčastnili pedagogové pražských vysokých škol ČVUT (fakulty strojní, dopravní a fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské), UK (fakulty matematicko-fyzikální, fakulty přírodovědecké a fakulty farmaceutické Hradec Králové), VŠE, VŠCHT a Bankovního institutu, a.s.) a dále také Technické univerzity Liberec, Jihočeské university, Palackého university Olomouc, VŠB Ostrava, zástupci oddělení biomedicínského inženýrství Nemocnice Na Homolce a pracovníci Oddělení evolučních rovnic MÚ AV ČR.

Na semináři byla přednesena řada velmi zajímavých přednášek a sdělení z různých oborů včetně medicíny, v nichž se vyskytuje zmíněná problematika, a rozvinula se k nim i bohatá diskuse. Všechny přednesené i další příspěvky jsou publikovány ve sborníku,

který obdrželi účastníci semináře předem. Zde je stručný obsah některých příspěvků:

Prof. RNDr. Miloslav Feistauer, DrSc., z MFF UK přednášel o výzkumu v oblasti interakce tekutin a struktur týkajícího se viskosních nestlačitelných i stlačitelných tekutin v časově závislé oblasti. Tento výzkum má velký význam pro aerodynamiku.

Doc. RNDr. Antonín Havránek, CSc., z katedry makromolekulární fyziky MFF UK seznámil účastníky semináře s problematikou proudění reologicky složitějších kapalin. Ukazuje se totiž, že klasická teorie pružnosti principiálně selhává při popisu takových látek, jako jsou pryže, laky, těsta aj., a také, že tečení látek jako med, malta, mazací oleje je podstatně složitější než tečení vody nebo lihu, které bylo popsáno klasickou hydrodynamikou.

RNDr. Pavel Krejčí, CSc., z Oddělení evolučních rovnic MÚ AV ČR zkoumal mrznutí vody v uzavřené nádobě, kde tuhnutí bez možnosti volné expanze způsobuje enormní nárůst tlaku uvnitř nádoby (až 2000krát), který je příčinou deformace i případné destrukce. Ukazuje se, že u tuhých nebo pružných nádob je rovnovážný stav určen jednoznačně, zatímco u pružně plastických nádob existuje celé kontinuum rovnovážných konfigurací jakožto důsledek nevratných plastických deformací nádoby.

Neméně zajímavé bylo dále sdělení o oscilacích hladiny podzemních vod a souvislosti těchto oscilací se slapovými jevy od autorů Mgr. Tomáše Ondovčina, doc. RNDr. Jiřího Mlse, CSc., a doc. RNDr. Leopolda Herrmanna, CSc.

Ing. Martin Majer a MUDr. Ing. David Macků se zabývali pohybem tělních tekutin a jejich změnami při kraniocerebrálním poranění, kde základní diagnostiku tvoří počítačová tomografie a sledování nitrolebečního tlaku.

Doc. RNDr. Eduard Feireisl, DrSc., promluvil o asymptotickém chování viskosních tekutin v přednášce pod názvem „Asymptotická analýza v termodynamice viskosních tekutin“, v níž se zaměřil na energeticky uzavřené systémy. Zmínil problematiku slabých řešení při zkoumání chování dynamických systémů popsaných tzv. Navier-Stokes-Fourierovým systémem rovnic v dlouhém časovém intervalu. Přednášející přinesl hluboce

zasvěcený pohled na tuto složitou problematiku.

Velmi důležitá byla také obsáhlá informace RNDr. Jiřího Rákosníka, CSc., z MÚ AV ČR o práci na tvorbě České digitální matematické knihovny (dml.cz), která již částečně funguje a průběžně se doplňuje.

Závěrem této stručné informace můžeme konstatovat, že program semináře byl velmi bohatý jak počtem a kvalitou příspěvků, tak probíhající diskusí. Účastníky semináře byl vysoce hodnocen po obsahové i organizační stránce, za což patří dík pořadatelům, zejména předsedovi Pražské pobočky doc. RNDr. L. Herrmannovi, CSc., a členu výboru pobočky a předsedovi jejího Matematického oddělení doc. RNDr. A. Fischerovi, CSc. Věříme, že tradice tohoto semináře bude i nadále úspěšně pokračovat.

Slavomír Buryšek

KONFERENCE „50 LET FYZIKÁLNÍ OLYMPIÁDY V ČR“

Mezinárodní konference „50 let Fyzikální olympiády v ČR“ se uskutečnila ve dnech 17. – 19. září 2009 na Katedře fyziky Pedagogické fakulty UHK (PdF UHK), Hradec Králové. Záštitu nad konferencí převzal děkan PdF UHK Doc. Ing. V. Jehlička, CSc.

Konferenci uspořádaly: Katedra fyziky PdF UHK, Komise pro talenty JČMF, TALENTCENTRUM Národního institutu dětí a mládeže MŠMT ČR, Ústřední komise Fyzikální olympiády (FO), Fyzikální pedagogická společnost JČMF, První soukromé jazykové gymnázium Hradec Králové.

Předsedou konference byl I. Volf, předseda Ústřední komise FO.

Mezinárodní vědecký a programový výbor konference pracoval ve složení: předseda – Z. Kluiber, Univerzita Hradec Králové; členové: I. Čáp, Žilinská univerzita, Slovensko, D. Kluvanec, Univerzita K. Filozofa v Nitře, Slovensko, I. Volf, Univerzita Hradec Králové, B. Vybíral, Univerzita Hradec Králové, Š. Zajac, České vysoké učení technické, Praha.

Hlavními tematickými okruhy konference byly: 1. Historie a zkušenosti z 50 let práce v FO; 2. FO jako forma péče o talenty; 3. Výběr a řešení fyzikálních úloh v rámci soutěže;

4. Studijní texty pro soutěžící a další literatura; 5. Soutěžící z České a Slovenské republiky na mezinárodních soutěžích; 6. Další perspektivy FO; 7. Společenský význam soutěže a oceňování organizátorů.

Jednání konference předcházelo zasedání Výkonného výboru Světové federace fyzikálních soutěží (EC WPhC) pod vedením H. Jordense, presidenta WPhC a presidenta Mezinárodní FO, které se uskutečnilo ve dnech 10. – 13. září 2009 na Katedře fyziky PdF UHK. Jeho členové se mimo jiné seznámili s prací Prvního soukromého jazykového gymnázia Hradec Králové, s pojetím činnosti Univerzity Hradec Králové, zvláště její Pedagogické fakulty a ČVUT v Praze, hlavně její Fakulty biomedicinského inženýrství, s historií FO v ČR, ve Slovenské republice, resp. Československu. Bohatost práce, která znamená, že tvůrčí činnost v oblasti FO zde vycházela nejen z vědy, ale zejména ze srdce, byla výrazně oceněna. Na jednání EC WPhC zaznělo, že I. Volf je pojímán jako mezinárodní expert na FO na nejvyšší úrovni ve světovém měřítku.

Je potěšitelné, že H. Jordens poslal všem zainteresovaným pracovníkům ve FO v ČR pozdravný a děkvný dopis při příležitosti konference „50 let Fyzikální olympiády v ČR“.

Přirozeně, že konference umožnila bilanovat, ale především dala prognózu dalšího vývoje této soutěže. Ve světě je více než 80 fyzikálních soutěží a aktivit – státních, regionálních, kontinentálních, mezinárodních, světových. Jejich společným jmenovatelem je FO. Je potěšitelné, že zásadní pozornost FO v ČR dává JČMF. Přítomní experti: I. Volf, B. Vybíral, D. Klivanec, I. Čáp a další se výrazně zasloužili o progres celé naší společnosti.

Třídenní jednání mezinárodní konference bylo velmi úspěšné. Odeznělo 23 příspěvků, které obsahovaly osobní zkušenosti, přehledové informace, vědeckou intuici, prvky modelování, vtip, bilanční závěry. Význam FO je nesporný, FO má před sebou další rozvoj, je významným příspěvkem pro rozvoj naší mladé generace.

Široké spektrum myšlenek, námětů a návrhů na další formy a obsah rozvoje FO je

nesmírně cenné. Všechny příspěvky na konferenci prezentované a další podkladové materiály budou soustředěny v odborné publikaci, která bude dokončena do konce roku 2009. V této vědecké monografii budou dále zahrnuty výsledky průzkumu mezi členy EC WPhC a interview s H. Jordensem.

Tato publikace bude tak jedním z nejvýznamnějších dokumentů FO v ČR a SR v celé její historii. Dostane se do škol, ke všem v FO zainteresovaným pracovníkům a institucím.

Konference „50 let Fyzikální olympiády v ČR“ se uskutečnila v rámci realizace projektu MŠMT ČR LA 270.

Zdeněk Kluíber

UDĚLENÍ CENY PROFESORA IVA BABUŠKY ZA ROK 2009

Ve středu 16. prosince 2009 udělily Česká společnost pro mechaniku a Jednota českých matematiků a fyziků již pošestnácté Cenu profesora I. Babuška za nejlepší práci v oboru počítačových věd pro studenty a mladé vědecké pracovníky.

Cenu založil v roce 1994 významný český matematik Ivo Babuška. Od podzimu 1968 působí profesor Babuška ve Spojených státech amerických, nyní v Institute for Computational Engineering and Sciences, University of Texas, Austin, TX. Ivo Babuška byl mj. vyznamenán nejvyšším uznáním Akademie věd ČR, medailí De scientia et humanitate optime meritis.

Cenu profesora I. Babušky za rok 2009 získal Ing. Jakub Šístek, Ph.D., z Matematického ústavu AV ČR v Praze za doktorskou disertační práci The finite element method in fluids: stabilization and domain decomposition. Práce obsahuje významné teoretické i algoritmičké výsledky v oboru metody konečných prvků při řešení úloh proudění vazké nestlačitelné kapaliny.

Současně byla udělena další čestná uznání. Druhé místo přisoudila komise Ing. Vojtěchu Minárikovi, Ph.D., za disertaci Mathematical model of discrete dislocation dynamics, obhájenou na Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT v Praze. Třetí místo obsadili rovným dílem Ing. Jan Eliáš, Ph.D., z Fakulty stavební VUT v Brně za doktorskou disertaci Discrete simulation

of fracture processes in disordered materials, a Mgr. Jiří Hozman, Ph.D., z Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci se svou doktorskou disertací *Discontinuous Galerkin method for convection-diffusion problems*.

Čestná uznání byla udělena též za diplomové práce. Rozhodnutím hodnotitelské komise získala první místo Ing. Martina Valtrová z Fakulty životního prostředí ČZU v Praze, jako druhý se umístil Ing. Milan Hanuš z Fakulty aplikovaných věd ZČU v Plzni.

Cena i uznání jsou udílány každoročně a jsou spojeny s finanční odměnou.

Karel Segeth

9. SEMINÁŘ Z HISTORIE MATEMATIKY PRO VYUČUJÍCÍ NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Ve dnech 17. – 20. srpna 2009 proběhl v Jevíčku tradiční *9. seminář z historie matematiky pro vyučující na středních školách* uspořádaný Komisí pro vzdělávání učitelů matematiky a fyziky JČMF ve spolupráci s gymnáziem a domovem mládeže v Jevíčku. Hlavními organizátory této akce byli Jindřich Bečvář, Martina Bečvářová, Dag Hrubý a Ivan Saxl. Na seminář přijelo 35 účastníků, mezi nimiž byli především pedagogové základních, středních a vysokých škol, a dále pak několik doktorandů a studentů.

Letošní seminář nesl název *Objekty – Metody – Důkazy* a nabídl témata, kterými je možné obohatit hodiny matematiky a nejrůznější výběrové semináře na středních i základních školách. Jednotlivé přednášky byly věnovány podnětným jevům, metodám, důkazům a příkladům, které lze využít pro zpestření výuky matematiky i k motivaci žáků a studentů. S využitím zajímavých okamžiků vývoje matematiky přispěli přednášející k rozšíření obzorů a odhalení nejrůznějších souvislostí.

Seminář byl zahájen v pondělí 17. srpna odpoledne slavnostním přivítáním účastníků v jevíčském záměčku, kde promluvili Dag Hrubý a Jindřich Bečvář a kde byly rovněž pokřtěny dva nejnovější svazky edice *Dějiny matematiky*: *Zlatý řez nejen v matematice* (Vlasta Chmelíková, svazek 39) a *České kořeny bulharské matematiky* (Martina Bečvářová, svazek 40). Na další pokračování edice

a na zdar semináře nakonec všichni připili výborným moravským vínem.

V budově jevíčského gymnázia potom začal odborný program semináře. První den vyslechli účastníci přednášky Daga Hrubého: *Thalés Milétský a Martiny Bečvářové: Pythagorova věta*. Na závěr pohovořil Jindřich Bečvář o historii i budoucnosti edice *Dějiny matematiky* a představil všech 40 svazků, které zatím byly vydány. V úterý zazněly přednášky Jaromíra Šimši: *Kam se poděly řetězové zlomky*, Jaroslava Hory: *O šifrách a šifrování*, Jindřicha Bečváře: *Důkazy, důkazy, důkazy* a Jiřího Rákosníka: *K 75. narozeninám Nicolase Bourbakiho*. Ve středu účastníci semináře vyslechli přednášky Zdeňka Halase: *Výpočty hodnot vybraných elementárních funkcí*, Ivana Saxla: *Co neučíme a měli bychom* (s podtitulem: *a co učíme, ač bychom možná nemuseli*) a Petry Suryňkové: *Geometrie a architektura*. Den byl zakončen vášnivou diskusí o problémech současného školství – především o tvorbě školních vzdělávacích programů a o problémech s trvajícím nedostatečným financováním škol. Poslední dopoledne semináře bylo věnováno přednášce Dalibora Martiška: *Fraktály. Matematická monstra nebo prostá realita?* a pokračování diskuse o problémech současného školství.

Odborný program semináře byl doplněn bohatým programem kulturním. Kromě zmíněného slavnostního zahájení to byla tradiční procházka po Jevíčku s výstupem na věž a zasvěceným výkladem Daga Hrubého, ředitele místního gymnázia, dále prohlídka jevíčské palírny spojená s ochutnávkou jejích specialit a v neposlední řadě společenský večer v prostorách jevíčského záměčku. Zde účastníky přivítal starosta města Roman Müller, v průběhu večera pak vystoupil Jiří Langer s přednáškou *Chvála zelí*, nechyběl ani výklad tradičního hosta Arne Vrbského o turbodidaktice a matematickém rozboru písní se zemědělskou tematikou, přijetí nových členů do klubu Paracelsus, povýšení několika stávajících členů do vyšších hodností a samozřejmě ani hudební produkce tria Dag Hrubý, Jaromír Šimša a Antonín Fingerland.

Seminář byl akreditovaný MŠMT v rámci programu dalšího vzdělávání učitelů a všichni účastníci dostali osvědčení o jeho absolvování. Kromě něj si domů odvezli *Almanach k 110. výročí založení Gymnázia v Jevíčku a*

již zmíněné dva nejnovější svazky edice Dějiny matematiky.

Na závěr je třeba upřímně poděkovat manželům Hrubým, organizátorům semináře, všem, kteří se podíleli na jeho přípravě a realizaci, přednášejícím a v neposlední řadě všem účastníkům za zdárný průběh semináře, příjemnou atmosféru a podnětné přednášky.

Jubilejní 10. seminář z historie matematiky pro vyučující na středních školách se bude konat v srpnu roku 2011. Ve dnech 23. až 26. srpna roku 2010 se uskuteční seminář *Matematika, fyzika a podpora jejich výuky*, který připravují Aleš Trojánek a Dag Hrubý. Bližší informace a přihlášku na tuto akci je možné získat na adrese: M. Hykšová, FD ČVUT, Na Florenci 25, 110 00 Praha 1, e-mail: hyksova@fd.cvut.cz.

Podrobné informace o minulých i plánovaných seminářích, včetně fotografií z uskutečněných akcí a přihlášek na akce plánované, jsou k dispozici na internetové adrese: <http://www.fd.cvut.cz/personal/becvamar/>.

Magdalena Hykšová

30. MEZINÁRODNÍ KONFERENCE HISTORIE MATEMATIKY

Ve dnech 21.–25. srpna 2009 se v Jevíčku konala jubilejní 30. mezinárodní konference *Historie matematiky*, na kterou přijelo 55 účastníků, především vysokoškolských učitelů a postgraduálních studentů z České republiky, Slovenska, Polska a Tunisu. Akci uspořádaly oborové rady doktorského studijního oboru *Obecné otázky matematiky a informatiky* při MFF UK v Praze a PřF MU v Brně a Jednota českých matematiků a fyziků; hlavními organizátory byli Jindřich Bečvář, Martina Bečvářová a Ivan Saxl.

Vzhledem k tomu, že poslední akce byla v pořadí již třicátá, podívejme se ve stručnosti na samý začátek této série. Prvních deset akcí se uskutečnilo v letech 1980 až 1989 pod názvem letní škola *Světónáborová výchova v matematice*. Připomeňme, že iniciátorem jejich vzniku byl Jaroslav Šedivý (1934–1988) z Katedry teorie vyučování matematice MFF UK v Praze, ve spolupráci s Matematickou pedagogickou sekci Jednoty československých matematiků a fyziků (dále jen Jednota). Cílem těchto letních škol bylo

připravit vyučující ze všech fakult, kde se vzdělávají budoucí učitelé matematiky, na výuku nově zařazeného předmětu *Světónáborové problémy v matematice*, určeného studentům učitelského studia matematiky. Navzdory názvu poněkud poplatnému době byl program letních škol od počátku věnován klasické historii matematiky, místy obohacené různými filozofickými pohledy. Charakter těchto akcí byl nejprve čistě vzdělávací, postupem času zde o historii různých partií matematiky začali hovořit i účastníci, kteří byli dříve jen v roli posluchačů.

Na přípravě a organizaci letních škol se spolu s Jaroslavem Šedivým podílel Jaroslav Folta z tehdejšího Ústavu československých a světových dějin ČSAV, později rovněž Eduard Fuchs z PřF MU v Brně. V druhé polovině osmdesátých let se letní školy konaly pod hlavičkou Matematické pedagogické sekce Jednoty a Stálé pracovní skupiny pro dějiny matematiky při Jednotě a při Československé společnosti pro dějiny věd a techniky. Po smrti J. Šedivého připravovali letní školy J. Folta, E. Fuchs a J. Bečvář. Akce, na nichž se scházelo pravidelně kolem 50 účastníků, probíhaly každý rok na jiném místě: v Branžeži, Cikháji, Prostřední Bečvě, Luhačovicích, Živohošti, Malé Morávce, Lipovci, Jevanech, Valašském Meziříčí a Vranově nad Dyjí. Na desáté letní škole v červnu roku 1989 bylo rozhodnuto změnit název na Letní školu *Historie matematiky*, což lépe vystihovalo její zaměření.

V souvislosti s letními školami byly zásluhou J. Šedivého, J. Foly a E. Fuchse vydány čtyři díly skript *Světónáborové problémy matematiky* (1983, 1984, 1985, 1987; do skript přispěli rovněž další autoři: J. Bečvář, K. Berka, J. Čížmár, J. Frolíková, I. Füzéková, J. Hořejší, J. Chvalina, I. Netuka, Š. Schwabik a J. Veselý), na které navázaly dva sborníky vybraných přednášek z letních škol: *Světónáborová výchova v matematice* (ed. J. Šedivý, 1987) a *Filozofické a vývojové problémy matematiky* (ed. J. Folta, 1988). Kromě toho byly v 80. letech vydány i další publikace týkající se historie matematiky a fyziky.

Pod názvem *Historie matematiky* se letní školy konaly v letech 1990 až 2002 v Lanžhotě, Manětíně-Brdou (tříkrát), Vyškově, Chrudimi, Jevíčku (celkem osmkrát) a

Velkém Meziříčí. Od poloviny devadesátých let jsou akce vedeny pod hlavičkou oborových rad doktorského studia oboru Obecné otázky matematiky a informatiky na MFF UK a PřF MU a představují místo setkávání doktorandů uvedeného oboru, kteří zde referují o výsledcích své práce. Protože název *letní škola* už vůbec neodpovídal zaměření akce a vzhledem k tomu, že sem pravidelně přijíždějí také účastníci ze Slovenska a Polska, příležitostně též z Německa, Itálie, Ruska, Ukrajiny a Tunisu, začala se akce označovat jako *Mezinárodní konference Historie matematiky*. V posledních třech letech se zásluhou M. Bečvářové a J. Bečváře publikuje sborník příspěvků, který je vždy k dispozici již na samotné konferenci.

Odborný program jubilejní konference byl zahájen přednáškou Jindřicha Bečváře: *Historie matematiky již potřicáté!*, která zrekapitulovala historii těchto akcí i dalších přednáškových a publikačních aktivit v oblasti historie matematiky, připomněla zakladatele a organizátory dřívějších ročníků a končila optimistickým pohledem do let následujících. Poté vystoupil prof. RNDr. Josef Štěpán, DrSc., s první vyzvanou přednáškou nazvanou *Povídka o Brownově pohybu a také o Nobelově ceně za ekonomii*, v níž byla vylíčena cesta Brownova pohybu fyzikou, matematikou a ekonomikou od jeho odhalení v roce 1895 až k udělení Nobelovy ceny za ekonomii v roce 1997 za objev matematického modelu pro finanční operace na akciovém trhu (R. Merton, M. Scholes).

V průběhu konference pak kromě 32 konferenčních příspěvků zazněly další dvě vyzvané přednášky: doc. RNDr. Leo Boček, CSc., a RNDr. Jana Hromadová, Ph.D., z MFF UK připravili přednášku *Izoperimetrické nerovnosti, W. Blaschke a trochu politiky*, v níž přiblížili historii izoperimetrické úlohy od legendy o královně Dido a založení Kartága přes práce Jacoba Steinera až k Wilhelmu Blaschke, který vydal knihu *Kreis und Kugel*, obsahující řadu důkazů a nejrůznějších zobecnění izoperimetrického problému. V přednášce byly připomenuty jednoduché izoperimetrické nerovnosti, které mohou řešit i žáci základních škol, hlavní pozornost pak byla věnována především složitějším úlohám a objasnění základních výsledků izoperimetrie.

Třetí vyzvanou přednášku proslovil prof. RNDr. Beloslav Riečan, DrSc., z Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. Jeho působivé vystoupení spojující hudbu, matematiku, historii i politiku, které neslo název *Matematika a hudba*, nejen přiblížilo spolupráci mezi matematikou a hudebníky v letech 1969–1989, ale přiblížilo pamětníkům celé období posledních zhruba 70 let. Představilo také seminář *Matematika a hudba*, který se začal pravidelně konat v roce 1984 a jenž byl místem, kde se mohli setkávat matematici s hudebními skladateli a muzikology, vyloučenými z oficiálního svazu skladatelů.

S konferenčními příspěvky vystoupili:

- Lubomíra Balková: *Krok za krokem k řešení soustav lineárních algebraických rovnic*
 Anna Bálintová: *Skúsenosti z pôsobenia na VŠ v Tunisku vo výuke matematiky*
 Jindřich Bečvář: *Interpretace matematických výsledků našich předků*
 Martina Bečvářová: *O jedné maturitní zkoušce*
 Marie Benediktová: *Doba C. F. Gaussa*
 Ján Čižmár: *Matematika na Slovensku 1945–1965*
 Ludmila Dostálová: *Hilbertův program*
 Helena Durnová: *Proměny Oddělení matematických strojů v ČSAV*
 Magdalena Hykšová: *Karel Vorovka (1879–1929), matematik a filosof*
 Vlasta Chmelíková: *Z historie výuky deskriptivní geometrie na středních školách*
 Michaela Chocholová: *Tužby našich předků*
 Lucia Ilucová: *História pentagonálnych tesselácií*
 Anna Kalousová: *Hrabě de Buffon a hra franc-carreau*
 Jan Kotůlek: *Metodika soudobých dějin matematiky na příkladu Riemannovy hypotézy*
 Ladislav Kvasz: *Matematika a jej jazyk*
 Milena Kvaszová: *Historie vybraných problémů z počátků teorie pravděpodobnosti*
 Mariana Marčoková, Pavol Grešák: *40-ročná história konferencií slovenských matematikov*
 Martin Melcer: *Poválečná devastace finanční matematiky*
 Luboš Moravec: *Seznámení s Jakubem Filipem Kulikem*

Miroslava Otavová: *Ladislav Jandera – současník Bernarda Bolzana*
 Pavla Pavlíková: *O Fareyových zlomcích*
 Karel Pazourek: *Slovní úlohy o dělitelnosti 1850–1950*
 Štefan Porubský: *Ako rýchlo vieme a môžeme násobiť*
 Ivan Saxl: *Matematika v době Paracelsově*
 Antonín Slavík: *O binomické větě s racionálními a reálnými exponenty*
 Radka Smýkalová: *Středověký zrod trigonometrických veličin*
 Petra Surynková: *Vývoj výpočetní geometrie*
 Irena Sýkorová: *Zlomky ve staré Indii*
 Miroslava Tihlaříková: *Teorie automorfních funkcí*
 Dana Trkovská: *Möbiův barycentrický počet a geometrické transformace*
 Jiří Widž: *Z historie řetězových zlomků*
 Witold Więśław: *Towarzystwo Nauk Ścisłych w Paryżu (1870–1882)*

Kromě uvedeného programu byl pro účastníky připraven kulturněvzdělávací večer, na němž zazněla přednáška Ivana Saxla: *Paracelsus a jeho dílo*, která připomněla životní osudy, dílo a myšlenky této pozoruhodné osobnosti. Dále pak byly přečteny stanovy klubu Paracelsus a přijati noví členové. Na večeru byl rovněž představen archiv *Paracelsián*, který byl předán hlavnímu správci klubu Paracelsus v Jevíčku.

Na konferenci nechyběl ani společenský večer, který byl zahájen výstavou *Dějiny dějin matematiky v obrazech* B. Henryho a na němž proběhla tradiční dražba starší i novější matematické literatury. Přednáškou o turbo-didaktice a matematickém rozboru lidových písní se zemědělskou tematikou společenský večer zpestřil vzácný host Arne Vrbský ze Zemědělské akademie v Grünfeldu.

Všichni účastníci obdrželi sborník příspěvků *30. mezinárodní konference Historie matematiky* (J. Bečvář, M. Bečvářová, eds., 2009), který byl vydán ještě před zahájením konference, a dále čtyři svazky edice

Dějiny matematiky: Z historie lineární algebry (J. Bečvář, 2007, svazek 35), *Matematika v devíti kapitolách* (J. Hudeček, 2008, svazek 37), *Zlatý řez nejen v matematice* (V. Chmelíková, 2009, svazek 39), *České kořeny bulharské matematiky* (M. Bečvářová, 2009, svazek 40). Noví účastníci navíc dostali sborník z předchozí *29. mezinárodní konference Historie matematiky* (J. Bečvář, M. Bečvářová, eds., 2009).

Upřímné poděkování za zdárný průběh konference je třeba vyslovit všem organizátorům, zaměstnancům gymnázia a domova mládeže v Jevíčku a samozřejmě také účastníkům, kteří všichni přispěli ke zdárnému průběhu jubilejní konference.

31. mezinárodní konference *Historie matematiky* se bude konat ve dnech 18. až 22. srpna 2010 ve Velkém Meziříčí. Blížší informace a přihlášku na tuto akci lze získat na adrese <http://www.fd.cvut.cz/personal/becvamar/konference>, kde jsou rovněž přístupné informace o minulých konferencích. Další informace podá M. Hykšová, FD ČVUT, Na Florenci 25, 110 00 Praha 1, e-mail: hyksova@fd.cvut.cz.

Magdalena Hykšová

Katedra didaktiky matematiky MFF UK pořádá v Praze ve dnech 23. až 25. září 2010 konferenci

Jak připravit učitele matematiky.

Je určena středoškolským učitelům matematiky a pracovníkům fakult připravujících učitele matematiky. Veškeré informace najdete na webové stránce <http://www.karlin.mff.cuni.cz/katedry/kdm/konference>

Jindřich Bečvář